

**КОЛЛЕДЖДЕРДИН ПЕДАГОГИКА БАГЫТЫНДАГЫ СТУДЕНТТЕРИНЕ
ЭКОНОМИКАЛЫК БИЛИМ БЕРҮҮНҮН ОРДУ**

**МЕСТО ЭКОНОМИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЛЯ СТУДЕНТОВ
ПЕДАГОГИЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ КОЛЛЕДЖЕЙ**

**PLACE OF ECONOMIC EDUCATION FOR STUDENTS OF PEDAGOGICAL
SPECIALTIES OF COLLEGE**

Аннотация: Азыркы глобализация шарттында орто окуу жайларында педагогика багытында билим алып жаткан студенттер педагогикалык компетентциялар менен бирге эле жалпы маданий, анын ичинде экономикалык дагы билимдерге ээ болушу керек. Макалада атайын окуу жайы илимдин, маданияттын, экономиканын, техниканын, технологиялардын жана социалдык чөйрөнү өнүгүүсүн эске алып, кесиптик орто окуу жайлары билим берүү сапатынын кепилдигин камсыз кылуу үчүн камтылган сунуш- көрсөтмөлөрдү эске алуу менен ишмердүүлүктөр белгиленген.

Аннотация: В условиях нынешней глобализации студенты, обучающиеся по направлению педагогика в средних учебных заведениях, должны обладать как педагогическими компетенциями, так и общекультурными, в том числе экономическими, знаниями. В статье отмечена деятельность, направленная на обеспечение гарантий качества образования в средних профессиональных учебных заведениях с учетом развития науки, культуры, экономики, техники, технологий и социальной сферы.

Abstract: In the conditions of current globalization, students studying in the field of pedagogy in secondary educational institutions must have both pedagogical competencies and general cultural, including economic, knowledge. The article notes activities aimed at ensuring guarantees of the quality of education in secondary vocational educational institutions, taking into account the development of science, culture, economics, technology, technology and the social sphere.

Ачык сөздөр: экономикалык тенденциялар, моделдөө, тажрыйбаларга, баалуулуктарга, шыктарга негизделген жөндөмдүүлүк.

Ключевые слова: экономические тенденции, моделирование, способности, основанные на опыте, ценностях, навыках.

Key words: economic trends, modeling, abilities based on experience, values, skills.

Азыркы учурда билим берүүнүн болочок адистердин чыгармачыл жөндөмдүүлүктөрүн өстүрүүгө жана кесипке карай багытталышы, математиканы окутууда студенттердин өз алдынча иштерине жана семинардык жана практикалык сабактарга, өндүрүштүк жана практикалык кырдаалдар сыяктуу окутуунун активдүү методдоруна таянып жасоо зарылдыгы келип чыгууда. Активдүү окутуунун негизги фактору болуп, окуу процессинде жана изилдөө иштеринде окутуучулардын жана студенттердин өз-ара мамилеси жана өз-ара аракеттенүүсү болот.

Колледждерди аяктаган болочок педагогдор төмөнкү компетенцияларга ээ болушу зарыл: улуттук жана дүйнөлүк экономикалардын структуралары жана тенденциялары жөнүндө системалуу түшүнүккө ээ болуусу; ар тараптуу экономикалык процесстерди жана алардын башка процесстер менен болгон байланыштарын түшүнүүсү; стратегиялык пландоонун негизги максатын, милдеттерин жана функцияларын, улуттук экономиканын прогнозун жана моделдештирүүнүн принциптеринин негизги баланстык, статистикалык жана оптималдык моделдердин структурасын билүүсү; экономикалык мүнөздөгү проблемаларды аныктап, алардын чыгаруу ыкмаларын сунуштоо менен күтүлүүчү жыйынтыктарын баалоосу; азыркы билим берүүдөгү технологияларды колдонуп, жаңы билимдерге өз алдынча таанып – билүү жана болочок ишмердүүлүктөгү стандарттык жагдайларды тандоодогу кесиптик билгичтик жөндөмдүүлүктөрүнө ээ болуусу зарыл.

Предметтик компетенциялар дисциплиналардын атайын өзөчөлүктөрүнө таянса, ал эми негизги компетенциялар жалпы же анын бөлүгүн түзгөн атрибуттарды аныктайт. Жалпы компетенциялар билим берүү практикасынын бардык учурларында алынуучу билимдерге, тажрыйбаларга, баалуулуктарга, шыктарга негизделген жөндөмдүүлүк катары В.И. Байденко тарабынан изилденген [5, 5-бет.].

Математика курсу илимдердин негизин үйрөнүүдө чоң мааниге ээ, бардык математиканын ыкмалары, идеялары менен тыгыз байланышта. Математика педагогдор үчүн экономиканын өсүү мыйзам ченемдүүлүктөрүн түшүнүп-билүүгө жардам берет.

Математика табигый-илимий, экономикалык жана гуманитардык изилдөөлөрдө негизги чечүүчү ролду ойнойт. Мисалы, улуу окумуштуу Эйнштейндин салыштуруу теориясынын формулалары биз жашап жаткан ааламды таанууда маанилүү этап болгон. Бул теория адам баласы космосту өздөштүрө баштаганга чейин эле пайда болгон жана андан кийин гана бул теориянын тууралыгы тастыкталган. Экономикалык эсептөөлөр табигый илимдерде жана экономикада гана колдонулбастан, медицинада ж.б. илимдерде да кеңири колдонула баштады. Медицинада (мисалы, врачтын дайындоосунда берилген ийне-дарыны күнүнө кантип бөлүштүрүш керек) ж.б.у.с. мисалдарды келтире берсек болот.

Жогоруда айтылгандарды бышыктап турмуштан бир нече мисал келтирсек.

1-мисал: *Доктордун дайындоосу боюнча оорулууга 10 мг дык препарат бир күндө 3 таблеткадан жазылып берилди. Анда 10 мг дык эмес, 20 мг дык препарат бар. Доктордун көрсөтмөсүн бузбай оорулуу канча таблетка ичүү керек.*

Чыгаруу: 1 таблетка – 10 мг. Күнүнө $10 \cdot 3 = 30$ мг ичүү керек. $20 : 10 = 2$ болгондуктан эки эсеге көп. Эгерде 20 мг дык препаратты пайдаланса, анда доктордун берген дозасына $30 - 20 = 10$ мг жетпейт. Ал эми 10 мг болсо 20 мг дын жарымы болгондуктан $10 : 20 = 0,5$ мг болот. $1 + 0,5 = 1,5$.

Демек, оорулуу доктордун көрсөтмөсүн бузбастан 10 мг дык препараттан 3 таблетканын ордуна 20 мг дык препараттан 1,5 таблетка ичүү керек экен.

Математика жалпы адамзаттын өзөчө педагогдордун маданиятындагы орду аябай чоң. Математика жалпы педагогдордун маданиятынын бир бөлүгү болуп эсептелет. Ар бир педагог каржы математикасы, ыктымалдыктар теориясынын элементтери, экономикалык логиканын негиздери ж.б.у.с. түшүнүктөрү жөнүндө маалыматы болушу керек. Кеп конкреттүү формулалар жана теоремалар жөнүндө эмес, негизги түшүнүктөр жана идеялар тууралуу.

Орто кесиптик окуу жайларында окуган студенттердин көпчүлүгү мага математиканын эмне кереги бар, туундуну жашоодо кайсы жерде колдонот, интегралды келечектеги кесибиме кандай тиешеси бар деген суроолорду көп берет. Ушул суроолорго мындай деп жооп берүү керек. Азыркы учурда математиканын методдорун колдонбогон дисциплина жокко эсе. Математика – чыныгы дүйнөнүн сандык катыштары жана мейкиндик формасы жөнүндөгү илим. Улуу окумуштуу Карл Фридрих Гаусс математика жөнүндө “Математика – илимдердин ханышасы” деп бекеринен айтпаса керек. Ал эми улуу полководец Суворовдун “Математика – акылдын гимнастикасы” деп айтканы бар. “Каалагандай эле илим өзүнүн туу чокусуна математиканы колдонгондо гана жетет” деп дүйнөгө атагы чыккан белгилүү ойчул Карл Маркс айткан. Математика үчүн каралып жаткан объектердин жаратылышы эмес, алардын

арасындагы болуучу байланыш маанилүү[1;2].

Экономикада, Мисалы: Пензионерлердин пенсиясына эмгекке минималдык төлөөнүн 8 % ин кошуп беришти. Эми пенсионерлер канча пенсия алып калат?

Чыгаруу: Буга чейин пенсия n сом болсун дейли. Ал эми эмгекке минималдык төлөө 500 сом болсун. 500 сомдун 8 пайызы: $500 \cdot 8/100 = 40$ сом болгондуктан, ар бир пенсионердин пенсиясына 40 сом кошулат, б.а. $(n+40)$ сом пенсия алат. Мисалы, пенсионер буга чейин 2560 сом пенсия алган болсо, эми 2600 сом алат. Жыйынтык математика жана башка так илимдер турмуштун өнүгүшү үчүн аябай керектүү.

Педагогикалык адистерге, өз кесибинде математиканын канчалык керектүү экендигин түшүндүрүү керек. Көптөр аны кызыксыз, күнүмдүк жашоо менен байланышы аз илим деп эсептешет. Математика окумуштууларга гана керектүү илим эмес. Ал баарыбызга күнүмдүк турмушка да абдан керектүү илим экендигин да эске салуу керек.

Мисалы: математиканын канчалык жөнөкөй, кызыктуу жана күндөлүк жашоодо керектүү экенин карап көрөсөк: *Мисалы, дүкөнгө барып, ар кандай буюм-тайымдардын арзандатылган баа менен сатылып атканын көрсөк. Алгач 35 доллар турган буюмдун баасы 25 пайызга түшүптүр десек. Түзүк эле арзандатылгансыйт. Анда анын азыркы баасы канча болду? Муну билүүгө арифметика жардам берет.*

Адегенде төмөндөтүлгөн баанын пайызын 100 пайыздан алсак. Жообу 75 пайыз болду: $100 - 25 = 75$. Чыккан санды (75 пайызды же 0,75ти) буюмдун баштапкы баасына көбөйсөк. Азыркы баасы 26,25 доллар болуп чыгат: $35 \times 0,75 = 26,25$. Эми анын төмөндөтүлгөндөн кийинки баасын билген соң, сатып алсак арзанга түшөр-түшпөсүн өзүбүз чечебиз.

Эгерде ар бир билим берүү системасы адиске керектүү деңгээлдеги билимдерди берсе, анда адистин конкуренттүүлүккө жөндөмдүүлүгүн камсыз кыла алат.

Демек, математика - бул билим берүүнүн жалпы деңгээлинин негизин түзүүчү стратегиялык предмет. Кесиптик математиканын экономика, табигый илимдер жана информатика менен байланыштары бар ж.б.. Ал гана эмес экономикада педагогикалык методдор дайыма колдонулат, ал эми тарых болсо дайыма педагогикалык статистиканы пайдаланган, педагогикалык методдордун жардамы менен тарыхта ар түрдүү булактар, орнаменттер, жазуунун эстеликтери жана башка көп нерселер изилденет. Кесиптик математика предметтеринин өз ара байланышынын көп кырдуулугун ачып көрсөтүү менен жаратылышта чындап эле байланышы бар болгон түшүнүктөрдү гана байланыштырып кароо керек экендиги зарыл.

Адабияттар:

1. Ажиматова, Э. Ж. Педагогикалык колледждин студенттерине математиканы окутуунун ыкмаларын жана формаларын багытоонун дидактикалык шарттары / Э. Ж. Ажиматова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2023. – №. 6. – Р. 254-257.

2. Байгушева, И.А. Формирование математической компетентности педагогов в вузе [Текст] / И.А. Байгушева // Современные проблемы науки и образования: сб. науч. тр. – М., 2012. - № 1. - С. 135-139.

3. Бекбоев, И.Б. Математиканы окутууда окуучуларды өз алдынча иштөөнүн ыктарына машыктыруу [Текст] / И.Б. Бекбоев, А.И. Тимофеев. – Фрунзе, 1965. -104 б.

4. Токтомушева А. Улуу ачылыштын уу-дуусу // Нуска. - 1995. - нояб. - № 6. - Б. 2-8;

5. Байденко В.И., Оскарссон Б. Базовые навыки (ключевые компетенции) как интегрирующий фактор образовательного процесса // Профессиональное образование и формирование личности специалиста. Науч.+метод. сборник. – М., 2002

6. Зимняя И.А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования // Высшее образование сегодня. – 2003. – № 5.